

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ МЕХАНІЗМІВ У ПРОМИСЛОВІЙ ГАЛУЗІ

Жуков С. А.

Исследованы трансформационные процессы в национальной экономике в целом и промышленной отрасли в частности на основе инновационного развития и маркетинговых механизмов. Выяснено, что определяющая роль в этом принадлежит государству и правительству, в частности государственной инновационной политике. Обосновано, что инновационное развитие промышленной отрасли является основой и безальтернативностью повышения эффективности экономики Украины. Особое внимание уделено дальнейшему формированию и функционированию инновационной инфраструктуры и национальной инновационной системы. Установлено, что использование маркетинговых механизмов является важным фактором повышения эффективности функционирования предприятий промышленной отрасли, в частности ее инновационной деятельности. Предложенные меры для достижения эффективной трансформации национальной экономики и отечественной промышленной отрасли на основе формирования и эффективного использования национальной инновационной системы, улучшения инновационного и маркетингового обеспечения.

Досліджені трансформаційні процеси в національній економіці загалом і промисловій галузі зокрема на основі інноваційного розвитку та маркетингових механізмів. З'ясовано, що визначальна роль у цьому належить державі та уряду, зокрема державній інноваційній політиці. Обґрунтовано, що інноваційний розвиток промислової галузі є основою та безальтернативністю підвищення ефективності економіки України. Особлива увага приділена подальшому формуванню та функціонуванню інноваційної інфраструктури та національної інноваційної системи. Встановлено, що використання маркетингових механізмів є важливим фактором підвищення ефективності функціонування підприємств промислової галузі, зокрема її інноваційної діяльності. Запропоновані заходи для досягнення ефективної трансформації національної економіки та вітчизняної промислової галузі на основі формування й ефективного використання національної інноваційної системи, покращення інноваційного та маркетингового забезпечення.

Investigates the transformation processes in the national economy in general and the industrial sector in particular through the development and marketing of innovative mechanisms. It was found that the decisive role in this belongs to the state and the government, in particular the state innovation policy. It is proved that the innovative development of the industrial sector is the basis of absence of alternatives and increases the efficiency of the Ukrainian economy. Particular attention is paid to the further development and functioning of innovation infrastructure and national innovation system. It was found that the use of marketing mechanisms is an important factor in increasing the efficiency of the industrial sector enterprises, in particular its innovation. The measures proposed to achieve efficient transformation of the national economy and the domestic industrial sector on the basis of the formation and the efficient use of the national innovation system, improve innovation and marketing support.

Жуков С. А.

канд. екон. наук, ст. науч. сотр., доц. ДВНЗ «УжНУ»
zhukgiga@gmail.com

ДВНЗ «УжНУ» – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», м. Ужгород.

УДК 338.012+338.45:[330.341.1+339.1]

Жуков С. А.

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ОСНОВІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА МАРКЕТИНГОВИХ МЕХАНІЗМІВ У ПРОМИСЛОВІЙ ГАЛУЗІ

У сучасний період розвитку ринкових відносин трансформація національної економіки загалом і промислової галузі зокрема на якісно новий рівень свого функціонування можливий головним чином за рахунок кардинального покращення інноваційних процесів. Визначальна роль у цьому належить державі та уряду, менше – підприємницьким структурам.

Без активного використання концепції інноваційного розвитку та маркетингового інструментарію підвищити ефективність функціонування промислової галузі та національної економіки загалом буде вкрай важко, навіть неможливо. Додає проблем до процесів економічного і технологічного розвитку також посилена внутрішньогалузева, міжгалузева та міжнародна конкуренція, яка відчутно впливає на підприємства промислової галузі.

Підвищити загальну ефективність функціонування підприємств промислової галузі, а також її інноваційної складової без активного використання маркетингових механізмів буде дуже проблематично.

Питаннями трансформації, підвищення ефективності й інноваційного розвитку національної економіки та промислової галузі України займаються багато вчених, зокрема: І. П. Булеєв [1], В. М. Геєць [2], А. И. Землянкин [3], М. Я. Якубовский [4] та інші. Безперечно, їхні праці є важливими, однак не всі аспекти інноваційного розвитку та використання маркетингових засад для підвищення ефективності промислової галузі України отримали належне висвітлення, і всі вони потребують подальшого теоретичного і практичного обґрунтування.

Відзначимо, що в наукових роботах перерахованих вище та інших дослідників все-таки були закладені необхідні основи і подані орієнтири для вирішення даної проблематики. Враховуючи ступінь використання інноваційної та маркетингової складової в національній економіці та промисловій галузі України, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку ринкових відносин, всі вони потребують більш глибокого аналізу та ступеня впровадження. Водночас наукова література з питань удосконалення інноваційного та маркетингового інструментарію не дає достатньо повного уявлення про завдання та напрямки державної інноваційної політики, побудови національної інноваційної системи та інноваційної інфраструктури.

Мета дослідження, яка полягає в наступному: визначити основні проблеми, які впливають на функціонування промислової галузі та окреслити заходи для досягнення максимально ефективної трансформації, модернізації та реконструкції національної економіки та вітчизняної промислової галузі на основі формування й ефективного використання національної інноваційної системи, покращення інноваційного та маркетингового забезпечення зазначених процесів.

Сучасна модель економічного зростання провідних країн світу базується на використанні таких найважливіших ресурсів, як наука, нові знання й інновації. Наукові розвідки органічно вписуються в економічні процеси, кінцевий результат яких залежить від ефективної взаємодії всіх ресурсів.

Важливе значення в цих процесах належить державі. Потреба в державній підтримці інноваційних процесів в економіці країни зумовлена великими витратами на проведення наукових досліджень і реалізацію їх результатів, які пов'язані з:

- пошуком і придбанням науково-технічної інформації;
- підготовкою персоналу, здатного до результативної науково-технічної діяльності;
- матеріально-технічним забезпеченням фундаментальних і проектно-конструкторських робіт;
- експертизою, патентуванням, сертифікацією нової продукції тощо.

Окрім основного – державного фінансування наукових досліджень існує й комерційне. Але не всі інноваційні процеси можуть фінансуватися на комерційних засадах – це фундаментальні наукові дослідження, а також інновації, спрямовані на задоволення потреб суспільства.

Однак функції держави щодо управління інноваційними процесами не передбачають прямого державного втручання в організацію інноваційної діяльності та повного фінансування процесів створення та поширення інновацій. Централізованим має бути лише вироблення науково-технічної політики, у тому числі прогнозування, планування та стимулювання програм досліджень і розробок, забезпечення збереження навколишнього середовища, підготовки наукових кадрів, оснащення організацій, що виконують фундаментальні та пріоритетні науково-прикладні дослідження, сучасну унікальну апаратуру й устаткування. Загалом державна підтримка інноваційних процесів полягає у створенні цивілізованих правил і механізмів взаємовигідної співпраці всіх суб'єктів інноваційної сфери, ініціюванні та заохочення розбудови інфраструктури підтримки інноваційних процесів [5].

В Україні на теперішній час продовжується створюватися інфраструктура, яка повинна сприяти впровадженню ринкових механізмів в національну економіку. При цьому спостерігаються значні складності із забезпеченням економічного зростання внаслідок відсутності чіткої моделі та стратегії. Причиною цього є те, що діюча неокласична модель економічного зростання проявляє себе, як не достатньо ефективною для забезпечення зростання більшості економічних показників. Крім цього, ця модель передбачає розміщення ресурсів, які слабо пов'язані з функціонуванням соціальної сфери, а суспільство в ній розглядається як множина індивідів, які максимізують свою корисність і мінімізують втрати [1]. Виходячи з такого підходу, для повноцінного становлення ринкових відносин, переходу до інноваційного типу розвитку національної економіки, а отже, і до системи економічного зростання, вважалось достатнім послабити обмеження господарської діяльності, викликане функціонуванням планової системи.

Одночасно погляди відомих учених і практика розвинених країн свідчать про інші фактори забезпечення економічного зростання. Так, відповідно до поглядів М. Портера, зростання економіки відбувається у певній послідовності процесів конкурентного зростання [6]:

1. – на внутрішньому ринку існує стабільний попит;
2. – основні фактори не відіграють основної ролі, удосконалюються розвинені та спеціалізовані фактори;
3. – конкуренція ведеться переважно на основі диференціації продукту;
4. – вивозиться капітал на базі прямих зарубіжних інвестицій;
5. – держава та компанії розробляють стратегії інтернаціоналізації, міжнародні та глобальні стратегії розвитку;
6. – зміцнюються міжнародні позиції країни щодо надання послуг;
7. – серед методів державного впливу на економіку переважають непрямі важелі.

Сучасний стан національної економіки свідчить про те, що нагромаджений капітал не знаходить позитивної економічної мотивації в старій пострадянській технологічній структурі. Тому ринкова трансформація повинна обов'язково відбуватися через технологічно-інноваційні зміни. Однак принципово нові сучасні технології й інноваційні системи потребують чималих обсягів фінансування переважно за рахунок внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Саме розроблення та подальше впровадження ефективних механізмів фінансування бракує на державному рівні, а створене підприємницьке середовище, в якому недержавні та приватні комерційні структури на сьогодні не мають економічної мотивації займатись інноваційною діяльністю, не сприяє вирішенню проблем фінансування інноваційної діяльності.

Переважає спрямованість на управління процесом, а не кінцевими результатами технологічних змін є значним недоліком національної інвестиційної політики, яка проводиться урядом. Через це інноваційний розвиток, який, як вже зазначалося, являється основою економічного зростання не відіграє відведену йому роль. Це, у свою чергу, відображається на тому, що інноваційна політика «губиться» серед основних складових структурної трансформації

в економіці. Отже, державна інноваційна політика, безперечно, має стати найважливішим фактором виведення економіки України зі структурної кризи та повинна забезпечити її динамічне зростання [5].

Головною орієнтацією такої політики є стратегічна орієнтація розвитку промислового виробництва на створення та широке застосування принципово нових комплексних технологічних систем, які забезпечуватимуть позитивну технологічну динаміку країни. Стратегічне управління інноваційним процесом неодмінно повинно спрямовуватися на створення умов для масового пошуку результативних шляхів технологічних змін і швидкої підтримки інновацій, а не на локальне стимулювання окремих напрямів науково-технологічних розробок.

Така орієнтація держави та її уряду є об'єктивною необхідністю для створення та функціонування національних інноваційних систем (НІС), важливість яких зростає в умовах сучасної економічної глокалізації [7]. НІС – це сукупність структур та інституцій із продукування, правового та фінансового супроводу та комерційної реалізації наукових знань і технологій в межах національних кордонів.

Основою перебудови промислової галузі та її економіки країни загалом на інноваційну модель розвитку передбачає зміну орієнтації підприємств на виробництво інноваційної продукції та пошук необхідних інвестицій. Для цього підприємствам промислової галузі необхідно здійснити ряд суттєвих і необхідних перетворень:

- відмовитися від випуску технічно застарілої продукції, яка вже не користується попитом і не може бути реалізована на даному ринку і на даний час;
- вдатися до активного пошуку (через маркетингові дослідження) нових споживачів і ніш ринку;
- активізувати зусилля з просування товарів на ринок, основою дослідження якого є маркетингова складова розвитку інноваційної діяльності.

При цьому підприємства промислової галузі, зокрема і машинобудівні, як основа інноваційного розвитку країни, своє зростання можуть забезпечити шляхом зміни спеціалізації й адаптації до нових економічних умов: організації сервісного обслуговування, ремонту та модернізації продукції, орієнтації виробництва на задоволення потреб і запитів споживачів, виявлених в результаті маркетингових досліджень. Підприємства промислової галузі повинні орієнтуватися в своїй діяльності на розроблення інноваційної продукції, і при цьому їм необхідно звертати увагу на товари, які користуються попитом, і на які очікується його зростання у найближчій час.

Паралельно промисловим підприємствам необхідно готуватися до жорсткої внутрішньогалузевої та міжгалузевої конкурентної боротьби при завойовуванні ринкових ніш, і при цьому доцільно [6]:

- 1) орієнтуватися на інноваційні товари, які задовольняють існуючі потреби;
- 2) обирати цільовий ринок з урахуванням наявних ресурсів на наміченому ринку чи його сегментах;
- 3) обов'язково проводити маркетингові дослідження (міні-опитування фактичних і потенційних споживачів; регулярна участь у виставках, конференціях, симпозіумах; аналіз періодичних видань; вивчення патентів; аналіз комп'ютерних банків даних; залучення до співпраці кваліфікованих фахівців, добре знайомих з предметом діяльності; аналіз діяльності інших товаровиробників і т. д.), результатом яких повинна бути забезпечена орієнтація на споживача. Інформацію, отриману в ході маркетингових досліджень, необхідно використовувати у подальшому аналізі, що сприятиме покращенню якості продукції, мінімізації ризиків і підвищенню ефективності функціонування.

Враховуючи стан національної економіки і важливість маркетингової складової, доцільно виділити такі основні особливості управління пошуком цільових ринків з метою забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів господарювання в умовах ринкової трансформації економіки України:

- розроблення можливих альтернативних сценаріїв розвитку ринкової ситуації, визначення відповідних стратегій розвитку;
- орієнтація підприємств на виробництво та реалізацію інноваційної продукції, яка з високим ступенем ймовірності знайде споживача, завдяки виділенню ніш ринку;
- своєчасна переорієнтація на інші ніші ринку з метою зменшення, або уникнення конкурентної боротьби;
- використання можливостей структурної трансформації економіки;
- дотримання високих вимог під час проведення роботи з виділення цільових ринків;
- обов'язкове врахування під час аналізу альтернативних варіантів інноваційного розвитку можливостей як підприємства-виробника, так і можливостей його ресурсного забезпечення, аналіз можливостей використання переваг інноваційних кластерів;
- забезпечення наявності формалізованих процедур обробки інформації (комплексу інформаційних систем і технологій);
- наявність єдиної методики та критеріальної бази для врахування значної кількості факторів впливу при забезпеченні альтернативного характеру вибору цільових ринків (їх сегментів) в умовах невизначеності.

Обов'язковою умовою функціонування системи управління інноваційним розвитком є створення інноваційної інфраструктури, яка сприятиме проникненню інновацій у всі сфери економіки, примноженню наукового потенціалу країни [8].

Складовими інноваційної інфраструктури є:

- фінансово-кредитні установи;
- зони інтенсивного науково-технічного розвитку (технополіси);
- технопарки (технологічні парки, інноваційні парки);
- інноваційні центри (технологічні, регіональні, галузеві);
- інкубатори (інноваційні / технологічні, інноваційного бізнесу);
- консалтингові (надання консультацій у сфері захисту інтелектуальної власності, реінжинірингу й ін.);
- інноваційні та страхові компанії тощо.

Більш детально складові інноваційної інфраструктури показані у табл. 1.

Таблиця 1

Складові інноваційної інфраструктури [9]

Виробничо-технологічна складова	Консалтингова складова	Фінансова складова	Кадрова складова	Інформаційна складова	Збутова складова
1	2	3	4	5	6
Інноваційно-технологічні центри і парки	Центр трансферу технологій	Бюджетні кошти	Підвищення кваліфікації персоналу у сфері інноваційної діяльності	Державна система науково-технічної інформації	Зовнішньо-торговельні об'єднання
Інноваційно-промислові комплекси	Консалтинг у сфері економіки та фінансів	Бюджетні і позабюджетні фонди технологічного розвитку	Підготовка фахівців у сфері технологічного і наукового менеджменту	Інформаційні ресурси Структур підтримки малого підприємництва	Спеціалізовані посередницькі фірми

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6
Технологічні кластери	Технологічний консалтинг	Венчурні фонди		Регіональні інформаційні мережі	Інтернет
Техніко-впроваджувальні зони	Маркетинговий консалтинг	Страхові структури та фонди		Інтернет	Виставки
Центри колективного використання високотехнологічного обладнання	Консалтинг зовнішньоекономічної діяльності				

Таким чином, інноваційна система охоплює значну кількість організацій та установ, які залучені до інноваційного процесу на різних його стадіях. Усі вони виконують різні функції та напрямки щодо створення інновацій на перших стадіях інноваційного процесу, тобто до придбання готової новинки на ринку новацій та оперативного впровадження її у виробництво. Кожне таке рішення має бути ретельно обґрунтовано та забезпечувати найкращі результати від його реалізації для окремого суб'єкта ринку, який може виступати на ньому як продуцент новацій, інвестор чи інноватор. Саме через формування інноваційної інфраструктури державні органи управління беруть участь в активізації інноваційної діяльності в країні чи регіоні.

Досвід провідних компаній світу з управління інноваціями є важливим для становлення та розвитку інноваційного управління в економіці України. При цьому одним з першочергових завдань має стати створення економіко-правового механізму розроблення та впровадження нових технологій та інновацій у практичну сферу. Цей механізм буде сприяти формуванню відповідних умов для розвитку інноваційної діяльності підприємств. Особливо важливим при цьому є реалізація таких напрямів [10]:

- формування економічної політики держави щодо впровадження у виробництво новітніх технологій;
- визначення реальних і перспективних джерел фінансових ресурсів, необхідних для реалізації передбачуваних напрямів розроблення інновацій;
- стимулювання та розвиток венчурного підприємництва;
- передбачення на перспективу необхідних обсягів вітчизняних матеріальних ресурсів;
- відповідність нормативної та юридичної баз наукового та загальноосвітнього рівнів спеціалізації для здійснення циклу «ідея – розробка – інновація – впровадження», відповідних методів управління цими процесами на підприємстві.

Отже, базою розробки концепції національної інноваційної системи має стати безпосередня взаємодія суспільних і державних інституцій, освітніх установ і бізнес-кіл з приводу розроблення та реалізації загальної довгострокової стратегії інноваційного розвитку. Зміст концепції має полягати у використанні стратегічного маркетингового підходу, а також з урахуванням наявних об'єктивних для кожної країни факторів: розмірів країни, геополітичного положення, наявності природних ресурсів, особливостей розвитку інституцій і форм бізнес-діяльності тощо. При цьому відмінності національних інноваційних систем будуть полягати у структурі та ступені їх організованості внаслідок покрайнової модифікації впливу процесу глобалізації.

Базовими складовими моделі національної інноваційної системи мають стати:

- система освіти, професійної підготовки, розвитку та використання кадрів;
- система інформаційного забезпечення інноваційного розвитку на всіх рівнях національної економіки;

- система підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в країні;
- система організаційного (інституціонального) та матеріально-технічного забезпечення інноваційної діяльності.

ВИСНОВКИ

В ході дослідження встановлені причини низького рівня інноваційного розвитку України, зокрема – відсутність цілеспрямованої, ефективної, комплексної інноваційної політики. Слабкі ринкові стимули до інноваційної діяльності, а національна інноваційна система не приносить значних результатів і вимагає більшого фінансування як з боку держави, так і з боку приватних джерел.

Існуючі проблеми інноваційно-технологічного стану національної економіки загалом і промислової галузі зокрема, доводить, що державна інноваційна політика, національна інноваційна система та інноваційна інфраструктура України не відповідає вимогам часу. Тому тільки структурна трансформація, а не просте її відтворення зможе забезпечити Україні довгострокове економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Для досягнення максимально ефективної трансформації, модернізації та реконструкції національної економіки та вітчизняної промислової галузі на основі інноваційного розвитку та маркетингового інструментарію необхідно:

- 1) забезпечити нову структуру державного управління національною інноваційною системою на основі комплексного підходу, тобто використання всіх ресурсів і конкурентних переваг;
- 2) щоб інновації змогли забезпечити стійкість підприємствам промислової галузі на нестабільному і високо конкурентному ринку;
- 3) розглядати промислову виробничу систему як сукупність процесів, протягом якої відбувається задоволення потреб споживачів;
- 4) державі для вітчизняної промислової галузі створити передумови для активізації впровадження інноваційної концепції модернізації та моделі реконструкції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булеев И. П. Социальная составляющая инновационной деятельности в экономике / И. П. Булеев, К. В. Мокейченко // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії: збірник наукових праць. – Краматорськ : ДДМА, 2007. – № 2 (8). – С. 46–53.
2. Гесць В. М. Уроки та перспективи ринкових реформ і довгострокового економічного зростання в Україні / Гесць В. М. // Економічна теорія. – 2004. – № 2. – С. 3–24.
3. Землянкин А. И. Инновационные факторы повышения конкурентоспособности производства / А. И. Землянкин // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії : збірник наукових праць. – Краматорськ : ДДМА, – 2007. – № 2 (8). – С. 46–53.
4. Якубовский Н. Я. Инфраструктура – фактор ускорения инновационного развития промышленности / Н. Я. Якубовский, В. Щукин // Економіка України, 2007. – № 2. – С. 27–38.
5. Ниббе Дж. Инновационная политика будущего: Политика ЕС в области инновационного развития должна поддерживать экономический рост [Електронний ресурс] / Дж. Ниббе – Отчет компании «Эрнст энд Янг». – 2013. – 40 с. – Режим доступу : <http://futureview.info/documents/52776027664ed200000000003.pdf>.
6. Портер Е. Майкл. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / Майкл Е. Портер; пер. с англ. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
7. Жуков С. А. Глокалізація як сучасний і перспективний процес розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин / С. А. Жуков // Збірник наукових праць «Науковий вісник Ужгородського університету (серія Економіка)». – 2014. – № 3 (44). – С. 199–201.
8. Інноваційна політика: Європейський досвід та рекомендації для України. – Том 1. – Ключові особливості інноваційної в якості основи для розробки заходів сприяння інноваціям, що спрямовують Україну до заснованої на знаннях конкурентоспроможної економіки – порівняння ситуації в ЄС і Україні. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К.: Фенікс, 2011. – 214 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kneu.edu.ua/userfiles/our_partners/gudrun/1_UA.pdf.
9. Стадник В. В. Інноваційний менеджмент / В. В. Стадник, М. А. Йохна – К. : Академвидав, 2006. – 464 с.
10. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент / П. П. Микитюк – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с.